Mikszáth Kálmán Gimnázium és Kollégium, Pásztó

Mikszáthra emlékezünk – Mikszáth sírjánál

2025. május 31. Budapest – Fiumei úti Sírkert

Közreműködő diákok:

KISS ESZTER TÍMEA, SÁNTA DORINA, GYENES LILLA

Felkészitő tanárok:

NAGY GABRIELLA

1. Szereplő – ünnepélyes, bevezető hangon

Hol palóc táj ringat mesét,
Egy hang ma is hozzánk beszél.
Nem harsog, nem követel sokat –
Csak figyelj, s felidéz benned ismerős arcokat.

2. szereplő – közvetlenebb, mosolygós

Mikszáth Kálmán – a „nagy palóc”,
Ki tollal írt, sok-sok szívre hatót.
Nem hőst, nem dicső királyokat,
Csak élőket. Falut. Pletykát. Bajokat.

3. szereplő – ironikus hanggal

A köntös beszél? A bárány meghal?
Szent az esernyő? Mi lesz a gavallérokkal?
Nevettünk rajta – vagy magunkon inkább,
Mert tükröt tartott, nem csak írta a világ baját.

KÓRUS – együtt, hangsúlyosan

Ő nem csak író. Mesemondó – mester.
Szava egyszerű, de a mondanivaló ember.
Nevetni tanít és gondolkodni,
Miközben a régmúlt világot felidézi.

1. szereplő

Igen, hosszú a mondata,
Mint a vonat, mikor átdöcög a tájon ma.
De ha figyelsz, minden szava kincs,
Benne múltunk, hibánk – és néha: egy kis csíny.

2. szereplő

Ő mondta: „A magyar vagy nevet, vagy sír.”
S ő megtalálta rá a középutat: a Mikszáth-féle írt.
Hol keserűség és derű ölelkezik,
És az olvasó – magára ismerhet itt.

3. szereplő

Nem múlt el. Nem poros név a lapon.
Ma is él – csak már inkább monitoron.
De ugyanolyan élesen látná a hibát,
És ugyanúgy mosolyogna, ha látna csodát.

KÓRUS – zárás, ünnepélyesen, lassan

Mikszáth nem kötelező. Ő örökség.
Nevetni tanít, s gondolkodni –rég.
Szívvel írt, de láttatott is – tisztán,
Ma is köztünk van – ha kinyitod a könyvét: ott áll.

HORVÁTHNÉ TAJTI ÁGNES, főigazgató

Megemlékező beszéd
Mikszáth Kálmán és a palóc táj irodalmi öröksége

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Megemlékezők!

Ma mi itt nem csupán a magyar irodalom egyik legnagyobb alakjára, hanem egyben iskolánk névadójára, Mikszáth Kálmánra emlékezünk – arra az íróra, akinek neve nemcsak a nemzeti kultúra kánonjában, hanem intézményünk mindennapjaiban is jelen van.

A Mikszáth Kálmán Gimnázium és Kollégium nevében hordoz egy örökséget – egy olyan szellemi hagyatékot, amely több mint puszta történelmi emlékezet. Ez a név egy gondolkodásmódot, egy értékrendet, egy nyelvet, sőt: egy tájhoz és közösséghez fűződő mély kapcsolatot is jelent,mert Mikszáth nemcsak „palóc író" volt – hanem az a mesteri elbeszélő, aki a palóc világot, Nógrád vármegye szellemét irodalommá formálta, és ezzel örök időkre bevéste annak értékeit a magyar kulturális emlékezetbe.

Ezért is különösen felemelő számunkra, hogy e név alatt tanítunk, tanulunk, dolgozunk – és ma közösen emlékezünk.

Engedjék meg, hogy most néhány percben irodalomtörténeti szempontból is megidézzük Mikszáth Kálmán életművének azon vonatkozásait, amelyek Nógrád vármegyéhez, a palóc tájhoz és közösséghez kötötték, s amelyek nélkül nem érthető sem az ő prózapoétikája, sem az a kulturális örökség, amelyet ránk hagyott.

Mikszáth Kálmán neve mára összefonódott a magyar próza klasszikus korszakával, és méltán tartjuk számon őt nemcsak mint a „nagy palóc"-ot, hanem mint azt az írót, aki a 19. század második felének és a 20. század elejének egyik legérzékenyebb társadalmi érzékenységgel bíró krónikása volt. De ki volt ő Nógrád számára? És mit jelentett számára a palóc táj?

Az 1847-ben Szklabonyán született Mikszáth életművének irodalomtörténeti megítélésében régóta központi kérdés a lokális kötődés szerepe, különösen a szülőföld, a nógrádi palóc vidék hatása. Ahogy azt Praznovszky Mihály *„Mikszáth a nógrádi értékek között"* című tanulmányában részletesen elemzi, Mikszáth esetében a szülőföld nem csupán életrajzi adat vagy háttér, hanem formaalakító erő, amely áthatja nyelvhasználatát, témaválasztását, világlátását – vagyis írói identitásának szerves része.

Megfogalmazása szerint Mikszáth számára Nógrád „nemcsak születési hely, hanem erkölcsi és esztétikai mérték is lett". Ez a megállapítás különösen fontos, mert rávilágít arra a kettősségre, amely Mikszáth prózáját jellemzi: egyszerre lokális és univerzális. A „palócság", amelyet oly gyakran idéznek Mikszáth kapcsán, nem etnográfiai dokumentációként jelenik meg nála, hanem művészi stilizáció révén válik irodalmi kategóriává.

A palóc világ – különösen a *Tót atyafiak* és*A jó palócok* novelláiban – nem csupán egzotikumként, nem is idealizált paraszti idillként kerül elénk, hanem egy önálló belső logikával bíró világként. Mikszáth írásaiban a táj és az ember szoros szimbiózisban él. A nógrádi dombok, falvak, a vidéki élet ritmusa nemcsak díszlet, hanem alakítója is a szereplők gondolkodásának, sorsának. Nógrád nála „életszemlélet és erkölcsi rendszer".

Mikszáth nem idealizál. Bár prózáját áthatja a szeretet, a nosztalgia és a humor, mindez sosem megy át romantizálásba. Az erkölcsi bukások, a kiszolgáltatottság, a babonaság, a társadalmi igazságtalanságok is részei e világnak – csak éppen Mikszáth mesterien képes mindezt finom iróniával, mégis együttérzéssel ábrázolni. Ez a kettős nézőpont – a kívülállóé és a belülről látóé – adja Mikszáth különleges prózapoétikai helyzetét.

Ha irodalomtörténeti kontextusba helyezzük, Mikszáth a realista és a romantikus hagyomány határán áll, de sajátos stílusával – amelyben a groteszk, a szatíra és a mesei elemek keverednek – megelőlegezi a 20. század prózanyelvének megújulását is. Ugyanakkor nála a realizmusnak egy sajátos változatát látjuk, ahol a táj, a nyelv és a közösségi emlékezet dinamikusan működik együtt.

Mikszáth nemcsak szövegeiben tér vissza újra és újra Nógrádhoz, hanem konkrét gesztusokkal is kifejezte kötődését: támogatta Balassagyarmat kulturális életét, szerepet vállalt a vármegye politikai közéletében, és rendszeresen visszajárt szülőföldjére. Így a kapcsolat nem csupán tematikus, hanem életgyakorlat is: a szülőföld írói és személyes identitásának alapja lett.

Nem véletlen, hogy az író halála után alig néhány évvel már kezdeményezések történtek emlékének megőrzésére – szobra, emlékháza, múzeuma lett – s ma már a „Mikszáth-kultusz” Nógrád szellemi identitásának is meghatározó része. Ahogyan Praznovszky fogalmaz: „Nógrád nemcsak Mikszáthot adta az országnak, hanem Mikszáth is új arcot adott Nógrádnak.”

Ez a megállapítás különösen fontos kulturális örökségünk szempontjából. Mikszáth életműve ugyanis nemcsak a múlt egy szeletét őrizte meg, hanem képes volt azt irodalommá transzformálni úgy, hogy az ma is releváns. A palóc táj, az ott élő emberek hangja és történetei az ő műveiben váltak nemzeti irodalommá.

A kortárs irodalomtörténet-írás számára Mikszáth életműve nem csupán nyelvi, stilisztikai vagy narratív értelemben kínál vizsgálódási alapot, hanem regionális identitás és irodalom kapcsolatának egyik legfontosabb példája. Mikszáth nem „vidéki író” volt – hanem az, aki képes volt a periféria hangját a centrum irodalmi nyelvére fordítani. Ez a fordítás nem mechanikus, hanem érzékeny, poétikailag is érvényes átdolgozás, amely a magyar prózanyelv fejlődését is jelentősen befolyásolta.

Tisztelt Emlékezők!

Ahogy Mikszáth életművében a táj, az ember, a nyelv és a történelem szerves egységet alkotnak, úgy a mi feladatunk is az, hogy ezt az örökséget egységben őrizzük meg. Ne csupán emlékezzünk, hanem újra és újra olvassuk, értelmezzük Mikszáthot – nemcsak a múlt tükrében, hanem jelenünk kérdéseire is keresve benne választ.

Zárásként idézzük fel Praznovszky sorait, amelyek talán legjobban összegzik Mikszáth helyét a nógrádi és a magyar irodalmi térben:„Nógrád, a Palócföld nemcsak Mikszáth írásainak ihletője volt, hanem sajátos mitológiát kapott általa – az irodalom mitológiáját, amelynek mélyén ott húzódik egy táj, egy nyelv, egy gondolkodásmód örökkévalósága.”

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

DIÁKOK

Kinek ajánlanám Mikszáthot?

Remek kérdés – Mikszáth Kálmánt ajánlani nemcsak lehet, hanem érdemes is, de nem mindenkinek, s nem is ugyanúgy**.** Az ő írásai akkor működnek jól, ha az olvasó tudja, mit kap tőle: humort, társadalomkritikát, kisvárosi cselszövést – nem akciót, nem romantikát, nem sci-fit. Tehát:

Annak ajánlanám Mikszáthot…
… aki szereti a humort – de nem harsány, hanem fanyar, ironikus formában.
Mikszáth ugyanis olyan, mint egy régi újságcikk és egy szatirikus mém keveréke. Aki nevetne a múlt balfogásain, de közben átlát a szitán, az élvezni fogja.

Annak ajánlanám Mikszáthot…
…akit érdekel a magyar múlt, de nem tankönyvszagúan.
Mikszáth egy kisvárosi krónikás, aki mesél a 19. század kisembereiről, polgármesterekről, papokról, bíróról – de nem piedesztálra állítja, hanem emberi gyarlóságaikkal együtt mutatja be őket.

Annak ajánlanám Mikszáthot…
…aki szívesen olvas rövidebb, jól felépített történeteket.
Hiszen Mikszáth nem regényhegyekkel támad – sok műve novella vagy kisregény. Így könnyebb belevágni, és gyorsabban jön az élmény.

Annak ajánlanám Mikszáthot…
…aki szereti az álcázott társadalomkritikát.
Mikszáth úgy mond igazat, hogy közben történetet mesél. Az urambátyám-világ, a korrupció, a hatalom visszaélése – ezek mind ott vannak nála, csak szép kabátban.

Végezetül annak ajánlanám Mikszáthot…
…aki szereti a karakterközpontú történeteket.
A Mikszáth-univerzum tele van emlékezetes figurákkal – ügyeskedő jegyzők, ájtatoskodó papok, túlbuzgó falusiak. Nem hősök, hanem valódi emberek a szereplői.

Mikszáth és Jókai kapcsolata

115 éve halt meg Mikszáth Kálmán, a magyar irodalom egyik meghatározó alakja, aki a 19. század végén és a 20. század elején jelentős hatást gyakorolt a magyar irodalomtörténeti kánonra.Munkássága a romantika és a realizmus határán helyezkedik el, stílusa, amelyben az irónia és a szeretetteljes kritika keveredik, különleges helyet biztosít számára az irodalmi hagyományban.

Pályakezdőként példaképe volta 200 évvel ezelőtt született Jókai Mór, a „nagy mesélő" hatása erőteljesen érződött korai írásain.Mikszáth és Jókai barátsága nem volt klasszikus értelemben vett bensőséges, közeli barátság, de kölcsönös tiszteleten alapuló, hosszú időn át tartó irodalmi és emberi kapcsolat volt két korszakhatáron álló jelentős magyar író között.
Ismeretségük egyfajta mester-tanítvány viszonyként indult, bár idővel a generációs különbségek és az irodalmi ízlés változása eltávolította őket egymástól. Ennek ellenére Mikszáth mindig nagyra értékelte Jókai művészi jelentőségét. Közvetett utalások ésirodalmi paródiákformájában Jókaistílusa vagy szemlélete néha megjelenik Mikszáth műveiben – sokszor játékos kritikai éllel.Például az idealizált, túlzottan romantikus szereplők vagy szövegrészek Jókai regényeinek világára emlékeztetnek, amit Mikszáth néha ironikusan idéz meg.

A *Jókai Mór élete és kora* Mikszáth egyik legismertebb és legelismertebb műve, amelyben Jókai életének különböző szakaszait elemzi, kezdve gyermekkori éveitől egészen írói pályájának csúcsáig.Részletesen bemutatja a nagy elődmunkásságát, stílusát, valamint hatását a magyar irodalomra és kultúrára.Emellett Mikszáth személyes emlékeit és benyomásait is megosztja, így az olvasó egy bensőséges portrét kap Jókai Mórról.

Ímebizonyítékul szolgáljon néhány idézet, amelyek jól tükrözik Mikszáth Jókai iránti érzéseit és az őt körülvevő világot:
„Egy csodás, jó és ártatlan ember volt, finom lelkű, tele gyöngédséggel és érzékenységgel."
„Ez az ember mindent tudott, az élet minden öröme és szenvedése föltárult előtte, emberismerete páratlan, lélektana a legnagyobbakéra emlékeztető."
„Melyik Jókait rajzoljam? A tarokkozó bácsit a klubból vagy a kokárdás nyalka ifjút, aki 1848. március 15-én a nép előtt forradalmi szónoklatot tart?"
„Mind ismerem a különféle Jókaikat; látom lelki szemeimmel a köhécselő pápai diákot és látom az udvarias aggastyánt, aki utolsó útján Abbáziából jövet álmosan, fáradtan őgyeleg a túlzsúfolt kocsi folyosóján egész éjjel, mert nem jut számára ülőhely a fülkében, hol hozzátartozói alusznak."
„Látom egy helyütt gyermekiesen önzőnek, másutt apostolian nagylelkűnek, csodálatba ejt a szerénysége, de ismerem őt úgyis, mikor önérzetesen mutogatja vendégeinek: »Ebben a karszékben szoktam ülni írás közben, ezzel a tollal írtam meg a 'Szerelem bolondjai'-t.«"

Mikszáth pályakezdése idején Jókai már elismert író volt, aki több alkalommal is kifejezte elismerését és bizalmátaz ifjú tehetség iránt. Egy konkrét példa arra, hogyan támogatta Mikszáthot egy levelében a Révai testvérek kiadónak:

„Meg fogják őt látni a saját tálentuma fényétől. Aki az elbeszéléseit olvasni kezdi, le nem teszi, amíg végig nem olvasta, s csak azt sajnálja, hogy miért nem több? Mikszáth valódi tehetség, akit nem szabad dicsérni, hogy meg ne álljon ott, ahol elkezdte; hanem írjon mindig jobbat a megelőzőnél, s igyekezzék fölfelé. Eredeti genree, szellemes írómodora remélteti, hogy kiváló elbeszélő költője lesz a magyar irodalomnak."

Útravalóul

A „nagy palóc" híres volt éles eszéről, szarkazmusáról és finom humoráról – különösen, ahogy a magyar társadalmat, politikát és emberi gyarlóságokat ábrázolta. Hallgassunk meg néhány tanulságos idézetet tőle útravalóul, amelyek ma is aktuálisak.

„Az ember úgy van csinálva, hogy minden jólesik neki, ami tilos."

„A magyar ember, ha pénzhez jut, mindjárt úr akar lenni."

„A pletyka olyan, mint a kolera. Aki egyszer megkapja, nehezen szabadul tőle."

„A nőnek az a rendeltetése, hogy szeressék, s ne az, hogy megértsék."

„A politikus olyan ember, aki előre meg tudja mondani, hogy mi fog történni holnap, jövő héten, jövő hónapban – és utána meg tudja magyarázni, hogy miért nem az történt."

„Az iskolás gyerek olyan, mint a kispatak: ha nem vezetik mederbe, elönti a világot."

„Az ész nem az iskolában terem, hanem az életben edződik."

„Az élet olyan, mint a pipafüst: egyszer felfelé száll, másszor lefelé, de végül mindig elillan."

„Nem az a nagy ember, aki fölfelé kapaszkodik, hanem aki lefelé is lát."

„Nem nagy dolog okosnak lenni, csak emberségesnek nehéz."

„Az idő nem törli el, amit a szív megőriz."

„Nem a zajos élet tesz nagy emberré valakit, hanem a csendes jóság."

„Búcsúzni mindig nehéz. De a szeretet áthidal minden távolságot."